

STORTINGET

Innst. 432 S

(2021–2022)

Innstilling til Stortinget
frå kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 7:1 (2021–2022)

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Årsmelding fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2021

Til Stortinget

1. Samandrag

EOS-utvalget avgir en årlig melding til Stortinget om sin virksomhet i henhold til lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrollloven) § 17 tredje ledd.

Årsmeldingen er ugradert, jf. EOS-kontrollloven § 17 tredje ledd. Om informasjonen er sikkerhetsgradert, skal etter sikkerhetsloven avgjøres av den som har utstedt informasjonen. Før meldingen avgis til Stortinget, sender utvalget de respektive delene av meldingsteksten til EOS-tjenestene for at de skal avklare om meldingen følger dette kravet. Tjenestene er også gitt anledning til å kontrollere at det ikke er faktafeil eller misforståelser i teksten.

1.1 Utvalgets mandat og sammensetning

EOS-utvalget er et permanent, stortingsoppnevnt organ som kontrollerer norske virksomheter som utøver etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-tjeneste). Kontrollen gjelder bare EOS-tjeneste som utøves, styres eller settes i gang av offentlig forvaltning.

Formålet med kontrollen er etter EOS-kontrollloven § 2 første ledd å:

- 1) klarlegge om og forebygge at noens rettigheter krenkes, herunder påse at det ikke nyttes mer inn-gripende midler enn det som er nødvendig etter forholdene, og at tjenestene respekterer menneskerettighetene,
- 2) påse at virksomheten ikke utilbørlig skader samfunnets interesser, og
- 3) påse at virksomheten holdes innen rammen av lov, administrative eller militære direktiver og ulovfestet rett.

Utvalget skal ikke søke et mer omfattende innsyn i sikkerhetsgraderte opplysninger enn det som er nødvendig ut fra kontrollformålet, og skal så vidt mulig ta hensyn til kildevernet og vern av informasjon mottatt fra utlandet. Kontrollen med enkeltsaker og operasjoner skal være etterfølgende, men utvalget har rett til å bli informert om og uttale seg om tjenestenes løpende virksomhet. Utvalget kan ikke instruere EOS-tjenestene eller brukes av disse til konsultasjoner. Kontrollen skal være til minst mulig ulempe for tjenestenes operative virksomhet. Utvalget skal i sin kontroll ta hensyn til rikets sikkerhet og forholdet til fremmede makter.

Utvalget utfører legalitetskontroll. Det vil si at utvalget ikke uttaler seg om tjenestenes effektivitet, prioritering av ressurser eller lignende.

Det er sju medlemmer i utvalget. Medlemmene velges for et tidsrom på inntil fem år av Stortinget i plenum etter innstilling fra Stortingets presidentskap. Det oppnevnes ikke varamedlemmer.

Utvalget er uavhengig av både regjeringen og Stortinget. Regjeringen kan ikke instruere utvalget. Stortinget kan ved et plenarvedtak pålegge utvalget å foreta nærmere undersøkelser som er innenfor utvalgets kontrollmandat.

Medlemmer av utvalget kan ikke samtidig være stortingsrepresentanter, og de kan heller ikke tidligere ha arbeidet i EOS-tjenestene. Utvalgets medlemmer og ansatte i sekretariatet må ha sikkerhetsklarering og autorisasjon for høyeste nivå både nasjonalt og etter traktat Norge er tilsluttet. Det vil si at de må ha sikkerhetsklarering og autorisasjon for henholdsvis STRENGT HEMMELIG og COSMIC TOP SECRET.

1.2 Nøkkeltall og styring av virksomheten

Utvalgets utgifter i 2021 har vært på 33 612 000 kroner mot budsjett. Totalt budsjett, inkludert overførte midler, har vært på 35 900 000 kroner. Av de ubrukte midlene er 1 730 000 kroner søkt overført til budsjettet for 2022.

I 2019 fikk utvalget 29 000 000 kroner til istandsetting av nytt lokale. Prosjektet er slutført i henhold til budsjett. Utgiftene kom på 28 922 000 kroner.

Vervet som utvalgsleder tilsvarende omkring 30 pst. stilling og medlemsvervet omkring 20 pst. stilling.

Utvalget støttes av et sekretariat. Ved utgangen av 2021 bestod sekretariatet av 19 personer i fulltidsstillinger: sekretariatsleder, en juridisk enhet på syv personer, en teknologisk enhet på seks personer og en administrativ enhet på fem personer. Tre stillinger var vakante.

Sekretariatet vil ifølge utvalget måtte utvides i årene fremover, blant annet som følge av innføringen av tilrettelagt innhenting som ny metode for Etterretningstjenesten. Stortinget har bedt Stortingets presidentskap om å sikre EOS-utvalget ressurser i de årlige budsjetttildelingene. Utvalget meldte i sitt budsjettforslag for 2022 til Stortingets presidentskap at det i 2025 er nødvendig å ha 30 ansatte i sekretariatet.

Sykefraværet i sekretariatet har i 2021 vært på 4,1 pst., mot 4,8 pst. i 2020.

Riksrevisor er ekstern revisor for EOS-utvalget.

1.3 Oversikt over utvalgets virksomhet i 2021

1.3.1 UTFØRT KONTROLLVIRKSOMHET

I 2021 har utvalget gjennomført 18 inspeksjoner. Politiets sikkerhetstjeneste er inspisert seks ganger, Etterretningstjenesten fem ganger, Nasjonal sikkerhetsmyndighet to ganger og Forsvarets sikkerhetsavdeling to ganger. Etterretningsbataljonen, Forsvarets spesialstyrker og Sivil klareringsmyndighet er inspisert én gang hver.

Utvalget har i 2021 hatt ni interne heldagsmøter, i tillegg til interne arbeidsmøter i tilknytning til inspeksjonene. I de interne møtene drøfter utvalget planlagte og gjennomførte inspeksjoner, klagesaker, saker tatt

opp av eget tiltak, meldinger til Stortinget og administrative forhold.

I 2021 tok utvalget opp 13 saker av eget tiltak med tjenestene, mot 16 i 2020.

Utvalget avsluttet i 2021 16 saker som var tatt opp av eget tiltak, mot 10 saker i 2020.

Utvalget undersøker klager fra enkeltpersoner og organisasjoner. Det kom inn 25 klager på EOS-tjenestene i 2021, mot 29 klager i 2020. Utvalget avsluttet i 2021 26 klagesaker, mot 30 klagesaker i 2020.

1.3.2 UTVALGETS KONTROLLMETODER

Utvalget deler inspeksjonene i en orienteringsdel og en inspeksjonsdel. Orienteringsdelene er i hovedsak valgt av utvalget selv, men tjenestene bes også om å orientere om forhold de mener er relevante for utvalgets kontroll, blant annet avvik som de selv har avdekket.

Utvalget blir orientert om tjenestens løpende virksomhet, nasjonalt og internasjonalt samarbeid, samt saker det har vært offentlig debatt om. Utvalget stiller muntlige spørsmål på stedet og skriftlige spørsmål i etterkant.

I inspeksjonsdelen søker utvalget direkte i tjenestenes elektroniske systemer.

Tjenestene varsles ikke om hvilke søk som gjøres. Det innebærer at inspeksjonsdelen inneholder betydelige uanmeldte elementer. Målet er å gjøre en så kvalifisert stikkprøvebasert kontroll som mulig.

Sekretariatets forberedelser i tjenestenes datasystemer setter utvalget i stand til å gjennomføre målrettede inspeksjoner.

På bakgrunn av funn i utvalgets inspeksjoner oppretter utvalget saker av eget tiltak. Slike saker opprettes også på bakgrunn av varsler eller offentlig omtale. For å opplyse saken gjennomgår utvalget tjenestens dokumenter. Ansatte i tjenestene kan også kalles inn til samtaler. Tjenesten skal alltid få anledning til å uttale seg om spørsmålene saken reiser før utvalget avgir sin uttalelse.

1.3.3 UTVALGETS BEHANDLING AV KLAGESAKER

Klager som faller inn under utvalgets kontrollområde, undersøkes i den eller de tjenestene som klagen retter seg mot.

Utvalget har en lav terskel for å ta klagesaker til behandling. En økende andel av klagesakene er komplekse. I 2021 har utvalget brukt mer ressurser på å behandle klagesaker enn tidligere.

Utvalgets uttalelser til klagere skal være ugraderte. Det er sikkerhetsgradert informasjon at en person ikke er registrert av tjenesten. I disse tilfellene opplyser utvalget til klageren at klagen er undersøkt og at utvalget ikke har funnet at tjenesten har gjort noe ulovlig eller krittikkverdigg. Det opplyses altså ikke til klageren at han eller hun ikke er registrert i tjenesten.

Videre er det sikkerhetsgradert informasjon at en person er blitt lovlig overvåket av tjenesten. I disse tilfellene opplyser utvalget til klageren at klagen er undersøkt og at utvalget ikke har funnet at tjenesten har gjort noe ulovlig eller kritikkverdig. Det opplyses altså ikke til klageren at han eller hun er blitt lovlig overvåket.

Det er kun dersom utvalgets undersøkelser viser at klagerens rettigheter er krenket at utvalget kan bekrefte overfor klageren at klageren er registrert i tjenesten – ved at EOS-kontrollloven bestemmer at utvalget kan meddele at det er uttalt kritikk.

Om utvalget mener at en klager bør gis en mer utfyllende begrunnelse, kan det foreslås overfor tjenesten det gjelder eller overordnet departement. Utvalget er bundet av tjenestens avgjørelse om sikkerhetsgradering. Utvalget har derfor ikke lov til å gi klageren informasjon om grunnlaget for kritikken uten samtykke fra tjenesten eller overordnet departement.

1.3.4 SÆRSKILT MELDING TIL STORTINGET

Den 25. februar 2021 overleverte utvalget en særskilt melding til Stortinget om Frode Berg-saken «for å gjøre oppmerksom på at hensynet til Stortingets kontroll med forvaltningen tilsier at Stortinget bør gjøre seg kjent med sikkerhetsgraderte opplysninger, jf. EOS-kontrollloven § 17 andre ledd». På Stortingets anmodning overleverte utvalget den sikkerhetsgraderte slutt-rapporten og en forkortet utgave av den. Den særskilte meldingen følger som vedlegg til EOS-utvalgets årsmelding for 2021.

1.3.5 HØRINGSSVAR OM PSTs ETTERRETNINGSOPPDRAG OG BEHANDLING AV ÅPENT TILGJENGELIG INFORMASJON

Justis- og beredskapsdepartementet sendte i 2021 på høring et forslag om å lovfeste PSTs etterretningsoppdrag. I tillegg foreslo departementet å gi tjenesten hjemmel til å innhente, analysere og lagre store mengder åpent tilgjengelig informasjon i 15 år.

Utvalget uttalte at det fra et kontrollperspektiv ville vært ønskelig med en nærmere utredning av flere forhold.

EOS-utvalgets høringssvar 17. desember 2021 følger som vedlegg til EOS-utvalgets årsmelding for 2021.

1.3.6 HØRINGSSVAR OM FORSLAG TIL ENDRINGER I POLITIREGISTERFORSKRIFTEN

Justis- og beredskapsdepartementet sendte i 2021 på høring et forslag om endringer i politiregisterforskriftens regler om PSTs behandling av opplysninger. Utvalget pekte i høringssvaret på betydningen av skrift-

lige begrunnelser som forutsetning for en reell og effektiv etterfølgende kontroll av PST.

EOS-utvalgets høringssvar 11. mai 2021 følger som vedlegg til EOS-utvalgets årsmelding for 2021.

1.3.7 INNSPILL TIL STORTINGETS BEHANDLING AV RAPPORT OM STORTINGETS KONTROLLFUNKSJONER

Utvalget som ble nedsatt for å utrede Stortingets kontrollfunksjon, avga sin rapport i 2021. EOS-utvalget ga enkelte merknader til forhold i rapporten som berørte EOS-utvalgets virksomhet direkte.

EOS-utvalgets brev 24. mars 2021 til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité følger som vedlegg til EOS-utvalgets årsmelding for 2021.

1.3.8 EKSTERN VIRKSOMHET

Utvalget hadde i 2021 møter med forsvarsminister Frank Bakke-Jensen (H), justis- og beredskapsminister Monica Mæland (H) og justis- og beredskapsminister Emilie Enger Mehl (Sp). I møtene redegjorde utvalget for kontrollen av EOS-tjenestene.

1.4 Politiets sikkerhetstjeneste (PST)

1.4.1 GENERELT OM KONTROLLEN

I 2021 har utvalget gjennomført seks inspeksjoner av Politiets sikkerhetstjeneste (PST). Fire inspeksjoner ble gjennomført i Den sentrale enhet (DSE) i Oslo. I tillegg er PST-enhetene i politidistriktene Trøndelag og Sør-Øst inspisert.

I inspeksjonene av PST kontrollerer utvalget særlig følgende:

- Tjenestens innhenting og behandling av personopplysninger.
- Tjenestens nye og avsluttede forebyggende saker, avvergende etterforskingssaker og etterforskingssaker.
- Tjenestens bruk av skjulte tvangsmidler (for eksempel telefon- og romavlytting, dataavlesing og hemmelig ransaking) og kildeføring.
- Tjenestens utveksling av informasjon med innenlandske og utenlandske samarbeidspartnere.

1.4.2 PSTs REGISTRERINGER AV ENKELTPERSONER

I kontrollen av PSTs registreringer i forebyggende øyemed er utvalget opptatt av at kravene til nødvendighet, relevans og formålsbestemthet er oppfylt. Et viktig kontrollpunkt er det skjerpede nødvendighetskravet for behandling av særlige kategorier personopplysninger, for eksempel en persons politiske eller religiøse overbevisning, jf. politiregisterloven § 7.

I 2021 har utvalget stilt spørsmål til PSTs registreringer av seks personer i forebyggende øyemed. PST svarte i fem tilfeller at det ikke var grunnlag for å behandle opplysninger om personene og at opplysningene ville bli slettet. Utvalget sluttet seg til PSTs vurdering, og kritiserte tjenesten for å ha registrert personene uten at det var grunnlag for det. I ett av de fem tilfellene påpekte utvalget at det var særlig uheldig at det manglende registreringsgrunnlaget ikke ble fanget opp av den pålagte re-vurderingen etter fem år. Utvalgets kritikk ble forsterket av at registreringen inneholdt opplysninger om personens politiske oppfatning.

I det sjette tilfellet kritiserte utvalget PST, og uttalte at registreringen skulle ha vært slettet. PST fastholdt at det var grunnlag for å registrere personen. Opplysningene er derfor ikke slettet.

1.4.3 OPPFØLGING AV PSTS DELING AV INFORMASJON MED STATER DER DET ER RISIKO FOR AT MENNESKERETTIGHETENE IKKE BLIR RESPEKTERT

Årsmeldingen for 2020 omtalte EOS-utvalgets kritikk av PSTs utveksling av informasjon om en norsk borger til en tjeneste i et land der det er risiko for at myndighetene ikke respekterer menneskerettighetene. Utvalget uttalte at PST gjorde en mangelfull vurdering av risikoen for menneskerettsbrudd ved å utlevere opplysningene.

Utvalget har i en inspeksjon i PST i 2021 fulgt opp saken ved å undersøke interne rutiner og utleveringer på generelt grunnlag.

Utvalget fant ikke grunnlag for videre oppfølging.

1.4.4 OPPFØLGING AV FLYPASSASJERSAKEN

I 2019 rettet utvalget i en særskilt melding kritikk mot PST for innhenting og lagring av en stor mengde opplysninger om nordmenns flyreiser. Innsamlingen manglet rettslig grunnlag og var ulovlig. PST har opplyst at flypassasjeropplysningene er slettet.

I etterkant av den særskilte meldingen har PST opprettet en ny enhet som skal ha ansvar for internkontroll og risikostyring i tjenesten.

Utvalget er tilfreds med PSTs oppfølging og har avsluttet saken.

1.4.5 TERRORIST SCREENING CENTER

Utvalget har i årsmeldingene for 2013, 2014, 2016 og 2017 omtalt at det var registrert informasjon om nordmenn i en database tilhørende FBI (Terrorist Screening Center).

Utvalget har fått en redegjørelse fra Justis- og beredskapsdepartementet for hvilke opplysninger som legges inn i databasen, hvem som legger inn opplysningene,

hvordan dataene brukes, muligheter for retting og sletting, samt konsekvenser av å være registrert.

Departementets orientering ga ikke grunnlag for oppfølging, og utvalget har avsluttet saken.

1.4.6 OM PSTS UTLIVERING AV INFORMASJON I SIKKERHETSKLARERINGSsAKER

I årsmeldingen for 2018 skrev utvalget at PSTs praksis for utlevering av opplysninger til klareringsmyndighetene ikke var i samsvar med krav i lov og forskrift. Utvalget kritiserte PSTs praksis for muntlig utlevering av personopplysninger. Utvalget understreket viktigheten av at PST tydeliggjør eventuell usikkerhet som hefter ved opplysningene som utleveres til klareringsmyndighetene.

NSM har fagansvar for sikkerhetsklarering i Norge. I en inspeksjon i 2021 opplyste NSM til utvalget at direktoratet ikke lenger ser utfordringer knyttet til informasjonsutvekslingen med PST i klarerings saker.

1.4.7 KLAGESAKER RETTET MOT PST

Utvalget har i 2021 mottatt 17 klager rettet mot PST, mot 19 i 2020. Flere av klagenes var også rettet mot andre EOS-tjenester. Utvalget har i 2021 avsluttet tolv klagesaker mot PST. To klagesaker ble avsluttet med kritikk av PST og ti saker ble avsluttet uten kritikk.

I den ene klagesaken avsto PST utvalgets forslag om å gi utfyllende begrunnelse til klageren om bakgrunnen for utvalgets kritikk, jf. EOS-kontrollloven § 15. Klageren fikk av utvalget underretning om at det var uttalt kritikk mot tjenesten.

I den andre klagesaken aksepterte PST utvalgets forslag om å gi utfyllende begrunnelse til klageren om grunnlaget for kritikken. Utvalget kritiserte PST for å ha behandlet opplysninger om klageren lenger enn det som var nødvendig for formålet.

Opplysningene om klageren er slettet.

1.5 Etterretningstjenesten

1.5.1 GENERELT OM KONTROLLEN

Utvalget har i 2021 gjennomført fire inspeksjoner av Etterretningstjenesten (E-tjenesten) sentralt, i tillegg til inspeksjon av Forsvarets stasjon Andøya. Stasjonen på Andøya samler inn, analyserer og rapporterer maritim aktivitet i nordområdene.

I inspeksjonene av E-tjenesten kontrollerer utvalget særlig følgende:

- E-tjenestens bruk av innhentingsmetoder som kan medføre inngrep overfor den enkelte.
- Tjenestens behandling av opplysninger.
- Tjenestens informasjonsutveksling med innenlandske og utenlandske samarbeidspartnere.
- Saker som er forelagt Forsvarsdepartementet (foreleggessaker) og interne godkjenningssaker.

- Nasjonal kontroll med E-tjenestens stasjoner, utstyr, metoder og informasjonsinnhenting.

Utvalget har ikke rett til innsyn i det som er definert som særlig sensitiv informasjon hos E-tjenesten. Utvalget får jevnlig informasjon om omfanget av informasjon som er i denne kategorien. Når informasjonen ikke lenger er definert som særlig sensitiv, blir den tilgjengelig for utvalgets kontroll.

1.5.2 MANGLENDE FREMLEGGELSE AV FORELEGGESSESAKER

Utvalget oppdaget at det i perioden 2011–2020 ikke har fått fremlagt alle saker og operasjoner som E-tjenesten hadde forelagt Forsvarsdepartementet etter e-loven § 2-5. Tjenesten har beklaget de manglende fremleggelserne, som skyldtes rutinesvikt.

EOS-utvalget har presisert overfor tjenesten at det forventer å få fremlagt alle saker og operasjoner som er forelagt Forsvarsdepartementet for godkjenning.

1.5.3 NY E-LOV OG KONTROLL AV TILRETTELAGT INNHENTING

E-loven kapittel 7 og 8 trådte i kraft 1. januar 2022, med unntak av § 7-3. Med det ble utvalget tillagt en ny kontrolloppgave. Det følger av e-loven § 7-11 at utvalget skal føre «løpende kontroll» med metoden tilrettelagt innhenting. Tilrettelagt innhenting innebærer at Etterretningstjenesten kan innhente elektronisk kommunikasjon som krysser Norges grense. Dersom EOS-utvalget mener at E-tjenesten bruker metoden i strid med loven, kan utvalget fremme begjæring for tingretten med krav om at ulovlig virksomhet opphører.

Denne løpende kontrollen krever en utvidet kontrollmetodikk. Utvalget er avhengig av at tjenesten setter av tilstrekkelige ressurser til å etablere og drifte kontrollfunksjonalitet i sine systemer. Utvalget har i 2021 påbegynt utviklingen av et kontrollkonsept for tilrettelagt innhenting.

1.5.4 KLAGESAKER RETTET MOT E-TJENESTEN

Utvalget har i 2021 mottatt ti klager rettet mot E-tjenesten, mot åtte i 2020. Flere av klagenes var rettet mot andre EOS-tjenester. Utvalget har i 2021 avsluttet åtte klagesaker mot E-tjenesten. Ingen av de avsluttede klagesakene har ført til kritikk av E-tjenesten.

1.6 Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)

1.6.1 GENERELT OM KONTROLLEN

I 2021 har utvalget gjennomført to inspeksjoner av Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM). Én inspeksjon

var rettet mot NSMs behandling av klareringssaker. Den andre inspeksjonen var i Nasjonalt cybersikkerhetssenter (NCSC).

I inspeksjonene av NSM kontrollerer utvalget særlig følgende:

- NSMs behandling av saker der klarering er nektet, nedsatt eller suspendert av klareringsmyndigheten, samt direktoratets behandling av klager over slike saker.
- NSMs saksbehandlingstid i klareringssaker.
- NSMs samarbeid med andre EOS-tjenester.
- NSMs behandling av personopplysninger.
- NSMs tekniske kapasiteter.

1.6.2 OM BEGRUNNELSE I SIKKERHETSKLARERINGSSAKER

Alle som nektes sikkerhetsklarering, skal informeres om resultatet og begrunnelsen for avgjørelsen. Sikkerhetsloven angir enkelte forhold begrunnelsen ikke skal inneholde. Klareringsmyndigheten skal utarbeide en intern begrunnelse der alle relevante forhold inngår.

Utvalget har merket seg klareringsmyndighetenes ulike syn på forholdet mellom begrunnelsen som gis til hovedpersonen og klareringsmyndighetens interne begrunnelse.

På spørsmål fra utvalget svarte Justis- og beredskapsdepartementet at klareringsmyndigheten bare kan utelate de deler av begrunnelsen som omfattes av unntakene i sikkerhetsloven § 8-13 andre ledd.

Departementet skrev videre at det holder at

«begrunnelsen normalt ... begrenses til å gjengi hovedinnholdet i de opplysningene og forholdene klareringsmyndigheten har vektlagt i den helhetlige vurderingen som danner grunnlag for saken.»

Utvalget la departementets syn til grunn.

Overfor departementet påpekte utvalget at hovedpersonen ofte ikke får vite at opplysninger er utelatt fra begrunnelsen, slik sikkerhetsloven legger opp til. Det er videre ikke skriftlige vurderinger i den interne begrunnelsen av hvilke opplysninger som eventuelt skal utelates i begrunnelsen til personen. Mangel på slike vurderinger gjør det vanskelig for utvalget å etterprøve hva som er årsaken til at klareringsmyndigheten ikke har formidlet opplysningene til hovedpersonen. Fraværet av informasjon kan også føre til at personen får inntrykk av at saken har fått en mer generell og overfladisk behandling enn det som er tilfellet. Utvalget forutsatte overfor departementet at klareringsmyndighetene orienterer hovedpersonen når den interne begrunnelsen inneholder opplysninger som unntas etter sikkerhetsloven § 8-13.

Utvalget anmodet Justis- og beredskapsdepartementet om å sikre en lik lovforståelse og praksis blant klareringsmyndighetene.

Departementet har bedt NSM om å sette i verk tiltak for å sikre en mer ensartet praksis.

1.6.3 SIKKERHETSLOVENS ORDNING MED SÆRSKILT OPPNEVNT ADVOKAT

Personer har rett til bistand fra en særskilt oppnevnt advokat dersom det er utelatt opplysninger fra begrunnelsen for en klareringsavgjørelse etter sikkerhetsloven § 8-13. Formålet med ordningen er å kompensere for ulempene ved ikke å få en full begrunnelse. Den ble etablert i 2006.

Utvalgets undersøkelser viste at ordningen ikke er brukt de siste ti årene. Utvalget har uttalt til Justis- og beredskapsdepartementet at det kan ha vært aktuelt med bistand fra særskilt oppnevnt advokat i flere tilfeller.

Prosedyren for å benytte særskilt oppnevnt advokat er komplisert og tidkrevende.

Utvalget konstaterte at klareringsmyndighetenes praksis for å informere om ordningen er ulik. Utvalget ba departementet om å ta skritt for å sikre at advokatordningen fungerer som tilsiktet.

Departementet har svart at det i hovedsak er enig med utvalget, og at det overfor NSM har påpekt at hovedpersonen bør informeres om advokatretten der den er relevant.

Departementet vil vurdere å sette i gang et arbeid for å se nærmere på ordningen.

1.6.4 KLAGESAKER RETTET MOT NSM

Utvalget har i 2021 mottatt ni klager rettet mot NSM, mot tolv i 2020. Flere av klagenes var rettet mot flere tjenester. I 2021 avsluttet utvalget elleve klagesaker. To av sakene ble avsluttet med kritikk.

I den ene klagesaken ble NSM kritisert for å la en klareringssak ligge i over seks måneder uten at det ble tatt noen saksbehandlingsskritt. Tiden som gikk, skyldtes utelukkende at saken lå i «kø».

Ved behandlingen av klagen vurderte utvalget saksbehandlingstiden for øvrige saker i NSM. NSMs målsetting var i 2021 at saker der direktoratet behandler klager som andreinstans, skulle behandles i løpet av 90 dager. I de fire første månedene av 2021 var den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i slike saker mer enn dobbelt så lang som målsettingen. Utvalget kritiserte NSM for lang saksbehandlingstid i saker der NSM behandler klager som andreinstans. Utvalget har forutsatt at NSM setter i gang tiltak for å redusere saksbehandlingstiden.

I den andre klagesaken ble NSM kritisert for å ha brukt mer enn fire måneder på å behandle en innsynsak.

1.6.5 SAKSBEHANDLINGSTID I SIKKERHETSKLARERINGS- SAKER

Utvalget ser med bekymring på at saksbehandlingstiden på nesten alle områder har gått opp i 2021 hos NSM sammenlignet med 2020. Utvalget forutsetter at NSM tar grep for å redusere saksbehandlingstiden.

1.7 Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA)

1.7.1 GENERELT OM KONTROLLEN

Utvalget har i 2021 gjennomført to inspeksjoner av Forsvarets sikkerhetsavdeling (FSA). Én inspeksjon var rettet mot FSAs behandling av klareringssaker. Den andre var rettet mot FSAs utøvelse av operativ sikkerhetstjeneste.

I inspeksjonene av FSA kontrollerer utvalget særlig følgende:

- FSAs behandling av saker der klarering er nektet, nedsatt eller suspendert av klareringsmyndigheten.
- FSAs saksbehandlingstid i klareringssaker.
- FSAs virksomhet innenfor operativ sikkerhetstjeneste.
- FSAs behandling av personopplysninger som ledd i utøvelsen av forebyggende sikkerhetstjeneste.
- FSAs samarbeid med andre EOS-tjenester.

1.7.2 SIKKERHETSKLARERING AV PERSONELL TIL FØRSTEGANGSTJENESTE

Alle stillinger for tjenesteppliktige har krav om klarering for HEMMELIG/NATO SECRET.

Utvalget mottok i 2021 en bekymringsmelding om klareringsprosessen for vernepliktige soldater. Meldingen ble sett i sammenheng med flere henvendelser til utvalget fra personer som har fått negativ avgjørelse om sikkerhetsklarering under avtjening av førstegangstjenesten.

FSA opplyste til utvalget at Forsvaret tidlig forsøker å identifisere personer der tilknytning til andre stater kan føre til at behandling av klareringssaken tar lenger tid. I 2020 innførte Forsvarets personell- og verneplikt-senter (FPVS) en rutine som innebærer at personer med kjent tilknytning til enkelte land leverer personopplysningsblankett tidligere enn øvrig personell innkalt til sesjon for å vinne tid i saksbehandling. Dersom klareringssaken ikke er avgjort inntil to måneder før innrykk, kalles ikke vedkommende inn til det aktuelle innrykket. Dette har ført til en reduksjon av antall personer som får negativ klareringsavgjørelse etter at de har påbegynt førstegangstjenesten.

1.7.3 KLAGESAKER RETTET MOT FSA

Utvalget har i 2021 mottatt seks klager rettet mot FSA, det samme antallet som i 2020.

Flere av klagenes var rettet mot flere tjenester. Det er avsluttet seks klagesaker mot FSA i 2021. Ingen av de avsluttede klagesakene har ført til kritikk av FSA.

1.7.4 SAKSBEHANDLINGSTID I SIKKERHETSKLARERINGSSAKER

Samlet sett har gjennomsnittlig saksbehandlingstid gått ned fra 2020 til 2021.

1.8 Sivil klareringsmyndighet (SKM)

1.8.1 GENERELT OM KONTROLLEN

Utvalget har i 2021 gjennomført én inspeksjon av Sivil klareringsmyndighet (SKM). SKM orienterte om internkontrollen, saksbehandlingstid og erfaring med bruk av vilkår for klarering.

Utvalget har mottatt og avsluttet behandlingen av én klage rettet mot SKM i 2021. Klagen ga ikke grunnlag for kritikk, men førte til ytterligere undersøkelser som er beskrevet i punktet under.

1.8.2 KLAGE PÅ KLARERINGSMYNDIGHETENS NEKTELSE AV SAMTYKKE TIL AUTORISASJON

Utvalget mottok en klage fra en person som både har norsk statsborgerskap og statsborgerskap fra et land som PST mener utgjør en høy sikkerhetsrisiko for Norge. For å kunne autorisere personen for BEGRENSET måtte arbeidsgiveren hente inn samtykke fra klarende myndigheten. SKM avsto å gi samtykke til autorisasjon. Personen fikk ikke begrunnelse for avgjørelsen og ble ikke gitt klagerett.

Utvalget uttalte til Justis- og beredskapsdepartementet at saken viser mangler ved reglene for autorisasjon av utenlandske borgere. Utvalget oppfordret departementet til å «etablere regler om begrunnelse, innsyn og klage i autorisasjonssaker som forutsetter klarende myndigheten samtykke».

Justis- og beredskapsdepartementet har svart at det deler utvalgets syn. I brevet skrev departementet at det vil «snarlig vurdere et regelverksarbeid med siktemål om å gi bestemmelser om klagerett der klareringsmyndigheten ikke gir samtykke til autorisasjon».

Etter ny vurdering har SKM samtykket til autorisasjon av klageren.

1.8.3 SAKSBEHANDLINGSTID I SIKKERHETSKLARERINGSSAKER I SKM

Utvalget registrerer at det er en økning i gjennomsnittlig saksbehandlingstid for negative klareringsavgjørelser og en større økning for klagesakene, spesielt positive avgjørelser.

1.9 Kontroll av annen EOS-tjeneste

1.9.1 GENERELT OM KONTROLLEN

Utvalget kontrollerer EOS-tjeneste, uavhengig av hvilken del av offentlig forvaltning som utfører den. Kontrollområdet er funksjonelt definert og ikke begrenset til bestemte organisatoriske enheter.

Utvalget skal gjennomføre en årlig inspeksjon av Etterretningsbataljonen og en årlig inspeksjon av Forsvarets spesialstyrker.

Utvalget har i 2021 mottatt tre klager mot ulike organisatoriske enheter som utøver EOS-tjeneste. Fem klagesaker ble avsluttet mot annen EOS-tjeneste i 2021, alle uten kritikk.

1.9.2 INSPEKSJON AV ETTERRETNINGSBATALJONEN

Hovedtema for utvalgets inspeksjon av Etterretningsbataljonen (Ebn) på Setermoen i Troms var bataljonens samarbeid med E-tjenesten. Utvalget ble også orientert om Ebns løpende virksomhet siden forrige inspeksjon. Utvalget inspiserte Ebns datasystemer og utvalgte dokumenter.

Inspeksjonen ga ikke grunnlag for oppfølging.

Etter inspeksjonen av Ebn høsten 2020 stilte utvalget spørsmål til Ebn om bataljonenes kontrakter med markører om deltakelse på øvelse. Utvalget uttalte ved avslutningen av saken i 2021 at personopplysningsloven § 16 første ledd bokstav a, jf. offentleglova § 21, ikke gir hjemmel for å oppstille et generelt unntak fra markørernes rett til innsyn i behandlede personopplysninger om seg selv.

1.9.3 INSPEKSJON AV FORSVARETS SPESIALKOMMANDO

Under inspeksjonen av Forsvarets spesialkommando (FSK) på Rena i Hedmark ble utvalget orientert om FSKs sentrale aktiviteter, øvelser, kapasiteter og samarbeid. Det ble også redegjort for hvordan menneskerettigheter blir ivaretatt når FSK tjenestegjør utenlands.

Inspeksjonen ga ikke grunnlag for oppfølging.

1.9.4 STORTINGETS ADMINISTRASJON OG STORTINGETS PRESIDENTSKAP SOM KLARERINGSMYNDIGHETER

Det følger av sikkerhetsloven § 11-1 at «forebyggen- de sikkerhetsarbeid i medhold av loven er underlagt kontroll og tilsyn» av EOS-utvalget. I bestemmelser om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon § 2 fremgår det at sikkerhetsloven § 11-1 ikke gjelder for Stortingets administrasjon. Dermed er administrasjonen og presidentskapet unntatt fra EOS-utvalgets kontroll av klareringssaker.

På denne bakgrunn avviser EOS-utvalget klager på klareringsavgjørelser fattet av Stortinget som klare- ringsmyndighet.

2. Merknader frå komiteen

Komiteen, medlemene frå Arbeidarpar- tiet, Even Eriksen, Lubna Boby Jaffery og Birte Usland, frå Høgre, leiaren Peter Frølich og Svein Harberg, frå Senterpar- tiet, Nils T. Bjørke, frå Framstegspartiet, Carl I. Hagen, frå Sosialistisk Venstreparti, Sara Bell, frå Raudt, Seher Aydar, og frå Venstre, Grunde Almeland, viser til at EOS- utvalet er Stortingets kontrollorgan for dei hemmelege tenestene i Noreg. Føremålet med kontrollen er å sjå til at borgarane sine rettar ikkje vert krenkte, og at lover og reglar vert følgde. EOS-utvalet skal sjå til at dei hemme- lege tenestene balanserer omsynet til privatlivet til den einskilde opp mot samfunnet og borgarane sin trong til tryggleik.

Komiteen viser til at EOS-utvalet kvart år skal senda ei melding til Stortinget om resultatet av denne kontrollen. I tillegg kan EOS-utvalet senda særskilde meldingar dersom det vert naudsynt.

Komiteen viser til at EOS-utvalet i 2021 har gjort eit omfattande arbeid med 18 inspeksjonar, 13 saker av eige tiltak og har avslutta 26 klagesaker. Komiteen viser til at EOS-utvalet i samband med Stortinget si hand- saming av Innst. 357 L (2019–2020) har fått ei omfattan- de ny oppgåve med løpande kontroll av tilrettelagd inn- henting i Etterretningstenesta som krev ein utvida kon- trollmetodikk.

Komiteen viser til at det ved handsaminga av EOS-utvalets årsmelding for 2020 vart presisert at EOS- lova er klår på at informasjonseigaren styrer graderinga av informasjonen i EOS-utvalets kontroll, men det er ut- valet sjølv som vurderer om den graderte informasjo- nen er relevant for Stortingets kontroll, og formidlar han direkte til Stortinget.

Kontrollen med Politiets tryggingsteneste (PST)

Komiteen viser til at kontrollen av PST mellom anna omfattar innhenting og handsaming av person- opplysningar, førebyggjande saker, bruk av skjulte tvangsmiddel og utveksling av informasjon med innan- landske og utanlandske samarbeidspartnarar.

Komiteen viser til at utvalet har kritisert PST for at seks personar var registrerte utan at det var grunnlag for det. Kritikken vart forsterka i ei sak av di registrerin- ga inneheldt opplysningar om personen si politiske oppfatning.

Komiteen viser til at PST har sletta fem av regist- reringane. PST fastheldt at det var grunn til å registrera den sjette personen, og opplysningane er difor ikkje sletta. Komiteen viser til at føremålet med EOS-utva- lets kontroll er å førebyggja at nokon sine rettar vert krenkte, og ber PST om å sletta opplysningane om den sjette personen, der utvalet har kritisert grunnlaget for registreringa.

Kontrollen med Etterretningstenesta

Komiteen viser til at kontrollen av Etterret- ningstenesta mellom anna omfattar bruk av innhen- tingsmetodar som kan medføra inngrep overfor den einskilde, tenesta si handsaming av opplysningar og in- formasjonsutveksling med innanlandske og utanland- ske samarbeidspartnarar.

Komiteen viser til at utvalet ikkje har fått lagt fram for seg alle saker og operasjonar som E-tenesta har lagt fram for Forsvarsdepartementet i perioden 2011– 2020. E-tenesta har beklaga dei manglande framleggjin- gane, som kom av rutinesvikt.

Komiteen viser til at EOS-utvalet har presisert overfor E-tenesta at dei forventar at tenesta legg fram alle saker og operasjonar som er lagde fram for Forsvars- departementet for godkjenning, og legg til grunn at de- partementet følgjer dette opp.

Kontrollen med Nasjonalt tryggingorgan (NSM)

Komiteen viser til at kontrollen av Nasjonalt tryggingorgan (NSM) mellom anna omfattar NSMs handsaming av saker der klarering er nekta, nedsett el- ler suspendert av klareringsmyndigheita, direktoratet si handsaming av klager over slike saker, sakshandsa- mingstid i klareringssaker og NSMs samarbeid med andre EOS-tenester.

Komiteen deler EOS-utvalets bekymring om at sakshandsamingstida i klareringssaker hos NSM på nes- ten alle område har gått opp i 2021 samanlikna med 2020. Komiteen føreset at NSM tar grep for å redusera sakshandsamingstida.

Komiteen viser til at EOS-utvalet har oppmoda Justis- og beredskapsdepartementet om å sikra einsarta lovforståing og praksis knytt til grunngevingar som vert gjevne til personar som får negative klareringsavgjerder.

Komiteen viser til at utvalet òg har uttalt at departementet bør sjå på ordninga med særskilt oppnemnd advokat for personar som har fått opplysningar utelate frå grunngevinga. Den ordninga har ikkje vorte nytta dei siste ti åra. Departementet har bede NSM om ei vurdering. Komiteen understrekar at ordninga er ein viktig rettstryggleiksgaranti for dei som treng sikkerheitsklarering. Difor er det viktig å finna ut kvifor ho ikkje vert nytta.

Kontrollen med Forsvarets tryggingsavdeling (FSA)

Komiteen viser til at kontrollen av Forsvarets tryggingsavdeling (FSA) mellom anna omfattar FSAs handsaming av saker der klarering er nekta, nedsett eller suspendert av klareringsmyndigheita, FSAs saks-handsamingstid i klareringssaker og FSAs verksemd innanfor operativ tryggingsteneste.

Komiteen viser til at den gjennomsnittlege saks-handsamingstida hos FSA samla sett har gått ned frå 2020 til 2021.

Komiteen viser til at som følge av ei bekymrings-melding og fleire førespurnader om klareringsproses-sen for vernepliktige soldatar har utvalet undersøkt dette temaet.

Sivil klareringsmyndigheit (SKM)

Komiteen viser til at som følge av ei klage på SKM til utvalet vil Justis- og beredskapsdepartementet vurde-ra regelverket for autorisasjon av utanlandske borgarar.

Komiteen støttar utvalet si oppfordring til departementet om å etablere reglar om grunngeving, innsyn og klage i slike saker.

Anna EOS-teneste

Komiteen merkar seg at administrasjonen og presidentskapet i Stortinget er unnatekne frå EOS-utva-lets kontroll av klareringssaker.

3. Tilråding frå komiteen

Komiteen har elles ingen merknader, viser til dokumentet og rår Stortinget til å gjere følgjande

vedtak:

Dokument 7:1 (2021–2022) – Årsmelding fra Stor-tingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget) for 2021 – vert lagt ved møteboka.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 24. mai 2022

Peter Frølich

leiar

Nils T. Bjørke

ordfører

